

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-51-58>

УДК 657

Горват Тетяна Юрївна

доктор філософії,

Карпатський університет імені Августина Волошина

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0804-916X>**Лугош Лариса Миколаївна**доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту,
фінансів та інформаційних технологій,

Карпатський університет імені Августина Волошина

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6475-6091>**Ігнатко Яна Василівна**

старший викладач кафедри менеджменту,

фінансів та інформаційних технологій,

Карпатський університет імені Августина Волошина

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6266-1283>**Tetiana Horvat, Larysa Luhosh, Yana Ihnatko**

Augustyn Voloshyn Carpathian University

**ФІНАСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ****FINANCIAL PROVISION FOR THE ACTIVITIES
OF NON-PROFIT ORGANIZATIONS**

Анотація. Статтю присвячено оцінці фінансового забезпечення діяльності вітчизняних неприбуткових організацій, зокрема, висвітленню джерел фінансування та викликів, з якими стикаються такі організації. Розглянуто ключові особливості фінансової діяльності неприбуткових організацій, зокрема їх відмінності від комерційних структур, а також роль фінансування у забезпеченні стабільності та ефективності їх функціонування. Проаналізовано основні джерела фінансування, серед яких державні субсидії, гранти, добровільні пожертви, доходи від господарської діяльності та альтернативні шляхи фінансування. Окреслено вимоги щодо прозорості та ефективності використання фінансових ресурсів, а також важливість дотримання законодавчих норм та забезпечення підзвітності. Показано, що ефективне фінансове управління є основою для успішної реалізації соціальних проєктів неприбутковими організаціями та їх сталого розвитку.

Ключові слова: неприбуткові організації, фінансування, фінансова діяльність, фінансове забезпечення, фінансові ресурси.

Summary. The article focuses on the financial support of non-profit organizations, highlighting its importance for their stable and effective functioning. The main sources of financial support for these organizations, including state funding, voluntary donations, grants, income from economic activities and alternative financing methods, have been considered. The importance of these organizations in various social, cultural, educational and charitable spheres, contributing to the development of civil society and supporting vulnerable segments of the population, has been emphasized in the article. The study discusses the problems faced by non-profit organizations in securing financial resources, including high dependence on external sources, as well as the need for effective mechanisms for attracting, distributing and managing these funds. The article analyzes the legislative framework governing the activities of non-profit organizations in Ukraine, in particular the Tax and Economic Codes, as well as the financial features that distinguish them from commercial organizations. This highlights the lack of a separate law specifically for non-profit organizations, with the need to comply with other legal norms and special regulations depending on the type of organization. In addition, the article discusses the complexities of managing financial risks in non-profit organizations, in particular in the context of economic instability and changing legislative environments. The importance of adaptive financial strategies and the ability to adapt to new economic realities while ensuring the continuation of social missions has been emphasized. In addition, the article examines the various financing options available to non-profit organizations, including government funding, grants, private donations, crowdfunding, and other types of revenue. It indicates that government funding is often accompanied by strict reporting requirements, while other funding avenues provide greater flexibility but require constant innovation in fundraising methods. Nonprofit organizations

must effectively balance these resources to ensure long-term sustainability. The article concludes by emphasizing that the financial sustainability of nonprofit organizations is essential to their ability to continue implementing socially significant projects. The ability to secure and effectively manage financial resources, adhering to the principles of transparency and accountability, is crucial to the success and longevity of nonprofit organizations. The study calls for continuous improvement of financial management practices and the development of new strategies for attracting funding that will contribute to the ability of organizations to achieve their social goals.

Keywords: non-profit organizations, financing, financial activity, financial provision, financial resources.

Постановка проблеми. Належне фінансове забезпечення є однією з ключових складових безперервного функціонування неприбуткових організацій, які відіграють важливу роль у соціальній, культурній, освітній та благодійній сферах, сприяючи розвитку громадянського суспільства, підтримці вразливих груп населення та вирішенню низки соціально значущих проблем. У цьому контексті неприбуткові організації не тільки виконують соціально важливі функції, але й формують основи для забезпечення сталого розвитку суспільства, сприяючи зміцненню демократичних процесів та соціальної згуртованості. Забезпечення фінансовими ресурсами для таких організацій є складним процесом з характерними особливостями, що вимагає уваги до специфіки їх діяльності та фінансування, так як фінансове забезпечення неприбуткових організацій, на відміну від комерційних структур, не орієнтоване на отримання прибутку, а націлене на реалізацію соціальних проєктів, що мають значення для суспільства в цілому.

Актуальність дослідження фінансового забезпечення діяльності неприбуткових організацій обумовлена необхідністю ефективного управління їх фінансами, що стає особливо важливим в умовах економічної нестабільності, змінюваного законодавства та зростаючої конкуренції за ресурси. В сучасних умовах важливість неприбуткових організацій, що мають можливість впливати на різні аспекти життя громадян, зростає. Ефективність таких інституцій у значній мірі залежить від того, наскільки правильно організоване та стійке їх фінансове забезпечення. Неприбуткові організації, здебільшого, залежать від зовнішніх джерел фінансування, таких як гранти, пожертви та державні субсидії, адже ці джерела є основою для реалізації програм та проєктів, спрямованих на досягнення їх соціальних, культурних та економічних цілей. Однак, наявність таких джерел фінансування не гарантує автоматичного успіху: важливими є також механізми їх залучення, грамотний розподіл та управління загалом. Крім того, аспекти прозорості фінансових потоків і забезпечення їх ефективного використання є критично важливими для довіри донорів та спонсорів, а також для підтримки стабільної поточної діяльності організацій.

Окрім вимог щодо прозорості, ефективності та відповідності законодавчим нормам фінансового забезпечення неприбуткових організацій, важли-

вим аспектом є їх гнучка здатність адаптуватися до змін економічної ситуації та динамічних потреб суспільства. Оперативні зміни у фінансовому управлінні вимагають від неприбуткових структур поглибленого розуміння принципів фінансової діяльності та здатності оперативно впроваджувати новітні методи залучення ресурсів, їх ефективного використання та контролю.

З урахуванням чіткого визначення специфіки фінансової діяльності та ролі неприбуткових організацій у суспільстві важливим є розуміння їх сутності та класифікації, що дозволить краще зрозуміти, які саме функції виконують неприбуткові організації, яким чином здійснюється їх фінансування та які виклики постають перед ними на шляху забезпечення стабільності та ефективності своєї діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ключові засади сутності та основ фінансової діяльності неприбуткових організацій закладені в законодавчих актах України, зокрема в Податковому та Господарському кодексах. Такі автори, як Халецька А.А. [5], Гришук А.Б. [6], Волошина Т.О. [7], Попадинець Г.О. [8], Вовна Н.І. [9] висвітлюють аспекти, що пов'язані з особливостями фінансування неприбуткових організацій, їх юридичним статусом, механізмами залучення ресурсів та управління фінансами, акцентуючи увагу на принципах прозорості, підзвітності, ефективності використання коштів і дотриманні законодавчих вимог.

Метою статті є аналіз фінансового забезпечення діяльності неприбуткових організацій, зокрема вивчення їх фінансової діяльності, визначення основних джерел фінансування та виявлення проблем і викликів, з якими стикаються неприбуткові організації у процесі отримання і використання фінансових ресурсів.

Вклад основного матеріалу дослідження. Ключові основи сутності та особливостей неприбуткових організацій закладено у таких законодавчих актах як Податковий та Господарський кодекси України. Так, відповідно до першого, неприбутковим підприємством, установою та організацією вважається підприємство, що одночасно відповідає таким вимогам як: створення та реєстрація відповідно до вимог законодавства, яке регулює діяльність відповідної неприбуткової організації; установчі документи якого фіксують заборону розподілу отриманих доходів (прибут-

ків) або їх частини серед засновників (учасників), членів організації, працівників (окрім оплати праці та нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших осіб, з ними пов'язаних, а також містять положення щодо передачі активів одній або кільком неприбутковим організаціям відповідного виду або зарахування до доходу бюджету у разі припинення юридичної особи через ліквідацію, злиття, поділ, приєднання чи перетворення (окрім об'єднання співвласників багатоквартирних будинків або їх асоціацій); реєстрація у Реєстрі неприбуткових установ та організацій [1].

До неприбуткових організацій, Податковий кодекс відносить бюджетні установи, громадські об'єднання, політичні партії, творчі спілки, релігійні організації, благодійні організації, пенсійні фонди, спілки, асоціації та інші об'єднання юридичних осіб, кооперативи (житлово-будівельні, дачні (дачно-будівельні), садівничі, гаражні (гаражно-будівельні), об'єднання співвласників багатоквартирних будинків, асоціації власників жилих будинків, професійні спілки (у тому числі їх об'єднання та організації), організації роботодавців (у тому числі їх об'єднання), сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи (у тому числі їх об'єднання), а також інші юридичні особи, діяльність яких відповідає належним вимогам [1].

За Господарським кодексом України некомерційним господарюванням є самостійна та систематична господарська діяльність, що здійснюється господарюючими суб'єктами державного чи комунального секторів економіки з метою досягнення економічних, соціальних та інших результатів без наміру отримання прибутку у галузях (видах діяльності), що містять заборону на підприємництво [2].

Зауважимо, що Податковий кодекс використовує термін «неприбуткові організації» та надає визначення, підкреслюючи, що їх мета не полягає в отриманні прибутку. У свою чергу, Господарський кодекс застосовує термін «некомерційна діяльність», який є синонімом або аналогом терміну «неприбуткова діяльність» [3].

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» неприбуткові організації є юридичними особами, що утворюються з метою здійснення та захисту прав і свобод, задоволення різноманітних суспільних інтересів, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших, без прагнення до отримання прибутку та не належать до державних органів, органів державного управління чи установ державної та комунальної власності, що не являються фінансовими установами [4].

Халецька А.А. характеризує неприбуткові (некомерційні) організації юридичними особами, що у процесі діяльності не отримують та не розподіляють між учасниками організації прибуток, а сприяють реалізації соціальної складової держави [5].

Грищук А.Б. зазначає, що неприбуткові організації є учасниками відтворювального процесу регіонального та локального рівнів, чия діяльність спрямована на задоволення потреб тих соціальних груп, на яких вона орієнтована, дотримуючись забезпечення соціальних пріоритетів та гарантій з такими специфічними особливостями як поєднання у своїй діяльності принципів добровільності та соціальної відповідальності, а також особливою системою цінностей, що має перевагу над її економічною діяльністю [6, с. 316].

Волошина Т.О. зауважує, що неприбуткова організація є самостійним суб'єктом господарювання з правами юридичної особи, яка здійснює діяльність згідно з статутними документами, має самостійний баланс, поточні рахунки в банках і печатку, задовольняючи різноманітні соціальні потреби громадян та сприяючи розвитку суспільних благ [7, с. 17].

На думку Попадинець Г.О. неприбуткові організації – це установи, засновані для здійснення благодійної, освітньої, правозахисної, культурної та інших видів діяльності, що мають соціальну користь, не спрямовані на отримання прибутку (доходу) та не розподіляють його між своїми учасниками [8, с. 461].

Не передбачено специфічного законодавчого акта, який регулює діяльність виключно неприбуткових організацій, проте існують норми інших законів, що стосуються всіх неприбуткових організацій, окрім того, діяльність конкретних неприбуткових організацій регулюється відповідними спеціальними законами, залежно від їхнього виду.

Фінансова діяльність неприбуткових організацій є комплексним і багатоаспектним процесом, що вимагає дієвого управління та дотримання високих стандартів прозорості та відповідальності, орієнтуючись на досягнення соціальних цілей при ефективному використанні ресурсів.

Ключова мета фінансової діяльності неприбуткових організацій визначається їх основними завданнями, які полягають у забезпеченні безперервної діяльності таких структур в контексті їх соціально орієнтованих програм та проєктів, адже на відміну від підприємств, які спрямовані на досягнення фінансової вигоди, фінансова діяльність неприбутківців орієнтована саме на досягнення соціальних, культурних, освітніх та інших суспільно важливих напрямків.

Управління фінансами неприбуткових організацій полягає в ефективному управлінні ресурсами, необхідними для реалізації соціальних про-

грам, включаючи планування та використання фінансових ресурсів для досягнення статутних завдань і забезпечення стабільності таких інституцій, що є критично важливим для їх безперервної діяльності.

Основними завданнями ефективного фінансового управління неприбутковими організаціями є: створення необхідної ресурсної бази, організація бухгалтерського обліку, розробка фінансових планів та стратегії господарської діяльності, встановлення взаємодії з іншими суб'єктами господарювання, органами фінансового та фіскального контролю, контрольно-ревізійними органами, державними цільовими фондами і банківськими установами, оцінка рівня фінансового забезпечення організації та управління власними надходженнями [9, с. 9].

Особливості фінансової діяльності неприбуткових організацій обумовлені специфікою їх функціонування як юридичних осіб, що не націлені на отримання прибутку. Тому, враховуючи те, що неприбуткові організації не можуть розподіляти прибуток між своїми учасниками, їх фінансова діяльність зосереджена на підтримці та розвитку соціальних проєктів та ініціатив, а також на утриманні організаційної структури для реалізації цих завдань.

Разом з тим, неприбуткові підприємства зобов'язані дотримуватися прозорих процедур у використанні фінансових ресурсів, що потребує чіткої та детальної фінансової звітності та вимагає забезпечення відповідності фінансових операцій вимогам законодавства та стандартам управління, у тому числі з метою запобігання можливим зловживанням.

Значну роль у фінансовій діяльності неприбуткових організацій, для їх стабільного функціонування в умовах непередбачуваних економічних ситуацій та змін у законодавчому полі відіграє управління ризиками, що передбачає розвиток відповідних стратегій фінансового планування та контролю для адаптування фінансових стратегій до змінних умов навколишнього середовища, забезпечуючи тим самим ефективне виконання своїх соціальних місій.

Фінансування неприбуткових організацій є ключовим фактором їх стабільної діяльності, забезпечуючи наявність ресурсів для реалізації соціально значущих проєктів та програм. Джерела фінансування неприбуткових організацій можна поділити на кілька основних категорій, кожна з яких має свої особливості та механізми залучення, серед них:

- державне фінансування, що включає державні субсидії, гранти та інші види державної підтримки та найчастіше спрямовуються на реалізацію соціальних програм, що відповідають державним пріоритетам у сфері охорони здоров'я,

освіти, науки, екології тощо. Попри очевидні переваги державного фінансування має ряд переваг, воно неодмінно супроводжується жорсткими вимогами щодо прозорості використання коштів та звітності;

- добровільні пожертви як фізичних, так і юридичних осіб, що є вагомим джерелом фінансової підтримки неприбуткових організацій, які дозволяють залучати ресурси для специфічних проєктів, а також покриття витрат, пов'язаних із соціальними, культурними чи іншими цільовими ініціативами тощо;

- гранти – залучення коштів від державних, міжнародних чи приватних фондів та організацій, які зацікавлені в реалізації тих чи інших проєктів, що дозволяє неприбутковим організаціям фінансувати дослідження, розробки або конкретні програми, однак, разом з тим, супроводжується конкуренцією за ресурси та вимагає дотримання звітності та ефективності використання фінансів;

- доходи від господарської діяльності, що дозволяють неприбутковим організаціям знизувати свою залежність від зовнішніх джерел фінансування та сприяють розвитку. Попри відсутність прибуткової складової, деякі неприбуткові організації можуть здійснювати господарську діяльність, що передбачає дохід, однак, для збереження статусу неприбутківця він може спрямовуватись виключно для фінансування витрат на власне утримання, а також для реалізації мети і напрямів діяльності, що визначені установчими документами;

- кредитні ресурси та позики для фінансування окремих проєктів на певний період часу, враховуючи можливі ризики та доцільність, а також за наявності чітко визначених шляхів повернення боргу;

- альтернативні та інші джерела фінансування, до яких можна віднести такі актуальні шляхи ресурсозабезпечення як фандрайзинг, ендавмент, краудфандинг, а також таких як членські внески, волонтерська допомога, доходи від спеціальних заходів тощо.

Таким чином, джерела фінансування неприбуткових організацій включають як державні, так і недержавні ресурси. Залучення фінансів для реалізації проєктів потребує від неприбуткових організацій постійного пошуку нових можливостей, розвитку партнерських відносин і забезпечення прозорості, підзвітності та відповідальності у використанні фінансових ресурсів, що сприятиме ефективній діяльності таких структур та їх здатності досягати сталого розвитку.

Висновки. Фінансове забезпечення діяльності неприбуткових організацій, що мають специфічну структуру фінансування, орієнтовану не на прибуток, а реалізацію соціально значущих та інших суспільно важливих проєктів, є опорним аспек-

том для їх стабільної та ефективної діяльності. Основними джерелами фінансування неприбуткових організацій є добровільні пожертви, державні субсидії, гранти, доходи від господарської діяльності та інші альтернативні шляхи фінансування. Кожен з цих видів фінансування має свої особливості, вимоги до прозорості та підзвітності, а також залежить від стратегій організацій

щодо залучення ресурсів. Ефективне управління фінансами неприбуткових організацій вимагає від них високого рівня організації, планування та контролю за використанням фінансових ресурсів, а також постійного пошуку нових можливостей для залучення фінансування при неухильному забезпеченні дотримання законодавчих вимог та стандартів прозорості.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України: Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI. Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Господарський кодекс України: Кодекс від 16 січня 2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
3. Науково-практичний коментар до статті 157 Податкового кодексу України. Ліга: закон. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/КК006288>
4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14.10.2014. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
5. Халецька А.А. Неприбуткові організації та їх значення в реалізації соціальної політики держави. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2010. № 3.
6. Гришук А.Б. Роль неприбуткових благодійних організацій у наданні соціальних послуг населенню. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 2/2023. С. 315–318.
7. Волошина Т.О. Особливості організації обліку неприбуткових організацій. *Управління розвитком*. 2013. № 17. С. 17–19.
8. Попадинець Г. Правовий статус неприбуткових організацій у господарській діяльності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2016. № 855. С. 458–463.
9. Вовна Н.І. Управління фінансами неприбуткових установ, організацій. *Економіка: проблеми теорії і практики*. 2009. Випуск № 251. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/14042/1/ВОВНА%20стаття%20Управління%20фінансами%20НПО.pdf>

References:

1. Podatkovyy kodeks Ukrainy [Tax Code of Ukraine] (2010). Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (in Ukrainian)
2. Hospodarskyi kodeks Ukrainy [Economic Code of Ukraine] (2003). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (in Ukrainian)
3. Naukovo-praktychnyi komentar do stat'ki 157 Podatkovoho kodeksu Ukrainy [scientific and practical commentary on Article 157 of the Tax Code of Ukraine]. Liha: zakon. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/КК006288> (in Ukrainian)
4. Pro zapobihannia ta protydiu lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochyynnym shliakhom, finansuvanniu teroryzmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyshchennia: Zakon Ukrainy: Zakon Ukrainy No. 361-IX. [On prevention and counteraction to the legalization (laundering) of proceeds from crime, the financing of terrorism and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction] (2014). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (in Ukrainian)
5. Khaletska A. A. (2010) Neprybutkovi orhanizatsii ta yikh znachennia v realizatsii sotsialnoi polityky derzhavy [Non-profit organizations and their importance in the implementation of the state's social policy]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. no. 3. (in Ukrainian)
6. Hryshchuk A.B. (2023) Rol neprybutkovykh blahodiinykh orhanizatsii u nadanni sotsialnykh posluh naselenniu [The role of non-profit charitable organizations in providing social services to the population]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. no. 2. pp. 315–318. (in Ukrainian)
7. Voloshyna T. O. (2013) Osoblyvosti orhanizatsii obliku neprybutkovykh orhanizatsii [Peculiarities of accounting organization of non-profit organizations]. *Upravlinnia rozvytkom*. no. 17. pp. 17–19. (in Ukrainian)
8. Popadynets H. (2016) Pravovyi status neprybutkovykh orhanizatsii u hospodarskii diialnosti [Legal status of non-profit organizations in economic activity]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika"*. Seriya: *Yurydychni nauky*. no. 855. pp. 458–463. (in Ukrainian)
9. Vovna N. I. (2009) Upravlinnia finansamy neprybutkovykh ustanov, orhanizatsii [Financial Management of Non-Profit Institutions and Organizations]. *Ekonomika: problemy teorii i praktyky*. no. 251. Available at: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/14042/1/ВОВНА%20стаття%20Управління%20фінансами%20НПО.pdf> (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 13.12.2024